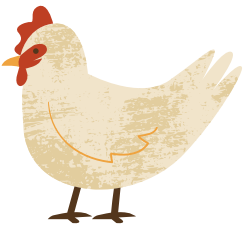

Органикалык чыландылар жана тундурмалар

Суюк органикалык жер семирткичтердин негизги булагы катары төмөнкүлөр эсептелет:

- канаттуулардын кыгы;
- мал кыгы (уйдун жаңы жана жылкынын кыгы);
- ар кандай чөптөр.

Тооктун кыгы - концентрацияланган жер семирткич, эгерде этиятсыздык менен колдонулса, өсүмдүк тамыры күйүп калышы мүмкүн. Мал кыгына караганда азык заттарга бай болгондуктан көбүнчө чылаганга канаттуулардын кыгы сунушталат: бир чака сууга 2-3 кг кык кошулуп чыланат. Тооктун кыгын сууга жыгач таяк менен жакшылап аралаштырып, үстү жабылып, көлөкөлүү жерге коюу керек. Кыктар чылангандан кийин чыландыны ачытууга калтырбай колдонуу керек. Суюлтулган жер семирткич 1:20 катышта сууга аралаштырылып (1 литр концентрат жана 20 литр суу), азот учуп кеткенге чейин топуракка тезирээк бериш керек. Ачык идиште көпкө сакталбайт.

Жаз-жай мезгилинде өсүмдүктөрдө азоттун жоктугунун ачык белгилери көрүнгөндө, өзгөчө жаш бүчүрлөрдүн чокуларында ачык жашыл түс пайда болгондо колдонулат, жашылча өсүмдүктөргө жок дегенде 1 литр концентрат колдонулат. Мөмөлөр бышып жетилген мезгилде катарга чачуу менен тооктун экскрементин жер семирткич катары колдонууга болбойт.

Концентратты тамыр системасынан же катардан 5-10 см алыстыкта төгүү менен беруу керек. Өсүмдүккө тийсе канаттуулардын кыгы жумшак ткандарды күйгүзүшү мүмкүн. Чоң бактын астына 10 литрге жакын суюктук куюлат, ал эми көчөттөр менен бадалдарга 3-5 литр жетиштүү. Мүмкүн болсо аралашманы жамгырдан же сугаттан кийин беруу керек. Нымдуу топурак тооктун кыгын жакшы сиңирип, тамыр системасын күйүктөн коргойт.

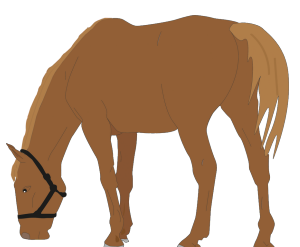

Уй кыгынын чыландысы – үстүндө кичинекей көбүкчөсү бар ачытылган органикалык чыланды, ачытуу учурунда патогендүү бактерияларды өлтүрүүчү метан газы бөлүнүп чыгат.

Аралаштырылган чыландынын курамында өсүмдүктөр бат сиңирүүчү минералдык заттардын комплекси бар. Негизги азык заттардан тышкары (азот, фосфор, калий) темир, цинк, бор, жез жана башка микроэлементтерди камтыйт.

Концентратты даярдоо үчүн төмөнкү материалдар керек болот: контейнер, жаңы уйдун кыгы, 1:5 пропорциясындагы суу, 1 бөлүгү уйдун кыгы жана 5 бөлүгү суу. Колдонулган ингредиенттерди аралаштырып үстү капкак менен жабылат. Ачуу башталганга чейин күн сайын аралаштырып туруу керек, бул 5-10 күнгө созулушу мүмкүн. Тундурманын үстү агарып, чоң бөлүкчөлөр түбүнө чөгүп, үстүндө көбүкчөлөр пайда болсо, даяр болгондугун билдирет.

Колдонуу учун даяр болгон тундурманы суу менен 1:10 катышында, сезимтал өсүмдүктөр үчүн 1:20, б.а. 1 литр тундурма жана 20 литр суу кошуп колдонулат.

Жылкы кыгы жогорку температурада ажырай баштайт, чирүү процесстери башка кыктарга караганда алда канча ылдам жүрөт, бул жер семирткич борпоң түзүлүшкө ээ. Азык заттын курамы боюнча жылкынын кыгы уйдун кыгына караганда алда канча бай. Кыкты муздак жана оор топуракты тез жылытуу үчүн колдонулушу мүмкүн. Жылкы кыгынын тундурмасын 1:10 катышында даярдоого болот.

Чөптөрдүн тундурмасы - бул таза органикалык зат, аны колдонуу таптакыр зыянсыз. Уругу жок, жаңы кесилген чөптөр, отолгон отоо чөптөр тундурмага ылайыктуу; кремнийге жана бир катар микроэлементтерге бай чалкан өзгөчө баалуу ингредиент болуп саналат. Ачытуу процессинде рекордук өлчөмдө зыянсыз азот бөлүнүп чыгат, ал топуракка колдонулганда жашылча өсүмдүктөрдүн өсүшүн стимулдаштырат. Топурактагы сөөлжандарды чалкан өзүнө тартып турат. Чириген чөптү кошсо жакшы, анткени көчөттөрдүн козу карындык ооруларынын алдын алуу үчүн эң сонун компонент болот.

Чөптөрдүн тундурмасын даярдап алуу учун:

- Майда кылып майдаланат;
- Бир чака чөпкө - бир чака суу куюлат. Суюктуктун деңгээли чака четине 20-25 см жетпегидей куюлат;
- Аралаштырып ачытуу үчүн көлөкөгө коюлат. Даяр болгонго чейин 2 күндө бир жолу аралаштыруу керек.
- Контейнерди айнек менен жаап, аба кирүү үчүн тешиктер калтырылат. Ошентип, масса күндүн түз нурларынын эсебинен тезирээк жылыт жана активдүү ачийт;
- Бир жумадан кийин көбүктүн пайда болушу менен тундурма даяр болот. Тундурманы 1:10 пропорциясында суу менен суюлтулуп (тундурма / суу) колдонулат. Азыктандыруу кадимкидей сугаруу жолу менен жүргүзүлөт. Бул жер семирткич июнь айынын ичинде системалуу түрдө колдонулушу керек. Контейнер бош болуп калганда, аны жаңы чөп жана башка компоненттер менен толтурулуп (кыктан башка), суу куюлат. Ошентип, даяр органикалык жер семирткич жай бою тура берет.
- Тундурмага кошумча кошулуучу материалдар:
  - Жыгач күлүн 1 чакага 1 чыны өлчөмүндө кошсо болот;
  - Нандын кабыгы же ачыткы (10 л 0,05 кг) кошсо да болот, бул пайдалуу микроорганизмдерди активдештирет жана эритмеге минералдык микроэлементтерди кошот;
  - Доломит же сөөк уну 10 литр эритмеге 0,15 кг өлчөмүндө кошулат.
- Колдонуудан мурун идиштеги тундурманы жакшылап аралаштырып, чыпкалоо керек. Калган чыпкадан өтпөгөн чөптөрдү мульча үчүн колдонулат. Суюк ачык күрөң өңдөгү тундурма алынганга чейин таза суу менен суюлтулат.

Суюк жер семирткичтердин таасири:

- Картошкада, мөмө бадалда, дан эгиндеринде түшүмдүүлүк жогорулайт жана сапаттары жакшырат;
- Баклажан, ашкабак, цуккини, помидор, бадыраң, калемпир, кызылча, салат сыяктуу өсүмдүктөр үчүн колдонуу жакшы жыйынтык берет;
- Кээ бир өсүмдүктөрдүн (пияз, сабиз, шалгам, сарымсак, чамгыр) жалбырак массасын активдүү өстүрүү менен түшүмдүүлүгүнө зыян бериши мүмкүн. Эгер бул өсүмдүктөрдүн жалбырактары начар өнүксө, анда 2 литр суюлтулган тундурма 1 м²ге жерге колдонулат. Уй кыгынын тундурмасын берүү сунушталбайт;
- Буурчак өсүмдүктөрү, өзгөчө горох, органикалык тундурманы колдонгондон кийин активдүү өсөт, бирок гүлдөөсү азаят. Кольраби жана капуста нык жана толук кочандарды түзөт;
- Уй кыгынын тундурмасын мөмө берүүчү дарактар үчүн вегетация мезгилинин башында (жазында же жайдын келиши менен) колдонуу сунушталат, анткени алар учурда жашыл массаны активдүү түрдө өстүрүү фазасы башталат.

